

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَوْلَانَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

پ
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مدیریت تحصیلات تکمیلی
پژوهشکده زبان‌شناسی
گروه زبان‌شناسی

پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی

بازنمایی رویدادهای حرکتی در ترجمه: مورد پژوهشی "کتاب هایت"

استاد راهنما:

دکتر آریتا افراشی

استاد مشاور:

دکتر فرزانه فرحزاد

پژوهشگر:

طاهره همتی

شهریور ۱۳۹۴

تقدیر و تشکر

به نام یکتای بی منتهای که خویشتن را به ما شناساند. در این مجال، بر خود واجب می‌دانم که در برابر تمام دل‌گرمی‌ها و حمایت‌های خانواده‌ی عزیزم سر تعظیم فرود آورم. به واقع گرمای وجودشان برایم بهترین پشتوانه است و سپاسگزاری می‌نمایم از تمام کسانی که مرا در طول دوران تحصیل یاری نمودند و به من بسیار آموختند. آموزگاران که علاوه بر دانش، برایم زندگی، بودن و انسان بودن را معنا کردند. باشد که این کوچکترین بخشی از زحمات آنان را سپاس گویم.

از استاد راهنمای فرهیخته و اندیشمند سرکار خانم دکتر آزیتا افراشی به پاس تمام راهنمایی‌ها و محبت‌های بی‌دریغشان در تمام مراحل این پایان‌نامه کمال تشکر و قدردانی را دارم. از ایشان در این عرصه بسیار آموختم و همواره خود را مدیون آموزه‌های ایشان می‌دانم که البته تشکر ویژه‌ی بسیار کوچکی است در برابر تمام خوبی‌های ایشان.

همچنین از استاد مشاور گرانقدرم سرکار خانم دکتر فرزانه فرحزاد که راهنمایی‌های ارزنده‌ی ایشان در بسیاری از مراحل این پژوهش برایم راهگشا بود سپاسگزارم. از ایشان قدردانی می‌نمایم که با روی گشاده در تحقق این مهم با ارائه نکات ارزنده مرا یاری نمودند.

از سرکار خانم دکتر اتوسا رستم‌بیگ که قبول زحمت نموده و داوری این پایان‌نامه را متقبل شدند صمیمانه تشکر می‌نمایم.

از دوست عزیزم خانم ذلیخا عظیم‌دخت سپاسگزارم که از کلام دلنشین و محبت بی‌دریغش بی‌نصیبم نگذاشت.

همچنین از تمام فرشتگان دوران زندگی که علاوه بر آموزش علم، منش زندگی و مسیر بهتر زیستن را به من آموختند کمال تشکر و امتنان را دارم.

تقدیم بہ آنان کہ مہر آسمانی شان آرامش بخش وجودم، مستند:

نرکس زیبایم کہ ہر تہای موی سپیدش حکایتی است از عشق و فداکاری

و

روح بلند پر دم کہ انقبای زندگی را بہ من آموخت، آن کہ دنیا، پھو اورا کم دارد

و تقدیم بہ

امیر سعودم کہ عشق را در وجودم دید

و

وحید عزیزم بہ پاس قلب بزرگش

چکیده

پژوهش حاضر با عنوان «بازنمایی رویدادهای حرکتی در ترجمه: مورد پژوهشی "کتاب هاییت"»، بر اساس آراء تالمی (۱۹۸۵؛ ۱۹۹۱؛ ۲۰۰۰ ب)، در باب رویدادهای حرکتی و مؤلفه‌های حرکتی، مفهوم معادل از منظر کتفورد (۱۹۶۵) در حوزه مطالعات ترجمه و همچنین راهبردهای ترجمه‌ی اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰)، به بررسی نحوه‌ی بازنمایی رویدادهای حرکتی در فصل ششم کتاب هاییت (۱۹۳۷) با عنوان «از چاله به چاه» و ترجمه‌ی فارسی آن (علیزاده، ۱۳۸۳) پرداخته است. پژوهش حاضر درصدد آن است تا نشان دهد کدام یک از راهبردهای ترجمه اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰) در آن صادق است. در این راستا، نگارنده تلاش می‌کند تا به این پرسش پاسخ دهد مترجم در بیان رویدادهای حرکتی و مشخصاً ترجمه‌ی مؤلفه‌های شیوه و مسیر حرکت به عنوان پیامدهای بلاغی فرایند ترجمه از زبان مبدأ به زبان مقصد با چه مشکلاتی مواجه است و چگونه بر این مشکلات فائق می‌آید. نویسنده‌ی متن مذکور و مترجم فارسی‌زبان هر یک در قالب متن اصلی و متن ترجمه از راهکارها و ابزارهای زبانی متفاوتی برای بیان رویدادهای حرکتی بهره جسته‌اند و بدین ترتیب، بر طبق نظریه‌ی «فکر کردن برای صحبت کردن» اسلوبین (همان)، شیوه‌های متفاوت تفکر این دو سخنگوی انگلیسی‌زبان و فارسی‌زبان آشکار می‌گردد. پیکره‌ی پژوهش حاضر، متشکل از تمام رویدادهای حرکتی فصل ششم کتاب هاییت است. رویدادهای حرکتی از متن اصلی و بازنمایی آن‌ها در متن ترجمه استخراج شدند و بر اساس چارچوب نظری پژوهش حاضر مورد تحلیل قرار گرفتند. پس از بررسی داده‌ها مشخص شد مترجم در اکثر نمونه‌ها مؤلفه‌های حرکتی و اطلاعات مربوط به مسیر و شیوه‌ی حرکت از زبان مبدأ به زبان مقصد را به طور کامل در فرایند ترجمه بیان کرده است. همچنین مشاهده شد وی جهت انتقال این مؤلفه‌ها در برخی موارد از ابزارهای زبانی متفاوتی بهره جسته است. بنابراین بر اساس دیدگاه کتفورد (۱۹۶۵)، در بررسی تعادل ترجمه‌ای در این دو متن، تناظر صوری مطلق و آرمانی وجود ندارد. بدین معنا که مترجم و نویسنده به عنوان سخنگویان دو زبان متفاوت در برخی موارد از دو مقوله‌ی دستوری کاملاً متفاوت بهره گرفته‌اند و این مسئله بار دیگر بر نظریه «فکر کردن برای صحبت کردن» صحنه می‌گذارد. بر اساس نظریه‌ی مذکور زبان‌های مختلف محدودیت‌ها و ابزارهای زبانی خاص خود را در اختیار دارند. این ابزارهای زبانی امکانات خاصی را برای سخنگویان آن زبان خاص فراهم می‌آورد و بدین ترتیب سخنگویان تفکرات خود را مطابق با امکانات صوری زبان خود سامان‌دهی می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: رویداد حرکتی، راهبردهای ترجمه، فکر کردن برای صحبت کردن، تعادل ترجمه‌ای، هاییت

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

ه	چکیده
ی	فهرست نمودارها
ک	فهرست شکل ها
ل	فهرست جدول ها

فصل اول: کلیات پژوهش

۲	۱-۱- مقدمه
۳	۱-۲- تعریف مسأله یا بیان مشکل
۳	۱-۳- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش
۴	۱-۴- اهداف پژوهش
۵	۱-۵- قلمرو پژوهش
۵	۱-۶- سؤال های پژوهش
۵	۱-۷- فرضیه های پژوهش
۶	۱-۸- جنبه های جدید بودن و نوآوری پژوهش
۶	۱-۹- روش انجام پژوهش و دلیل انتخاب این روش
۷	۱-۱۰- فنون و ابزارهای گردآوری اطلاعات
۷	۱-۱۱- فنون و روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۷	۱-۱۲- سازمان بندی پژوهش

فصل دوم: پیشینه ی پژوهش

۹	۲-۱- مقدمه
۹	۲-۲- حرکت و رده شناسی
۹	۲-۲-۱- تالمی: ۱۹۸۵
۱۰	۲-۲-۲- تالمی: ۱۹۹۱
۱۱	۲-۲-۳- اسلوبین: ۲۰۰۴
۱۱	۲-۲-۴- پورسل و کوپکا: ۲۰۰۵
۱۲	۲-۲-۵- مقدم: ۱۳۹۲
۱۲	۲-۲-۶- گلفام و همکاران: ۱۳۹۲
۱۳	۲-۲-۷- مسگرخویی: ۱۳۹۱
۱۳	۲-۲-۸- مسگرخویی: ۱۳۹۲
۱۴	۲-۳- حرکت و پیکره
۱۴	۲-۳-۱- حرکت و ترجمه

۱۴ ۱-۱-۳-۲ اسلوبین: ۱۹۹۶ ب
۱۵ ۲-۱-۳-۲ اسلوبین: ۲۰۰۵
۱۶ ۳-۱-۳-۲ ایبارکس سانتینونو: ۲۰۰۳
۱۶ ۴-۱-۳-۲ سوگیاما: ۲۰۰۰
۱۶ ۵-۱-۳-۲ آه: ۲۰۰۳
۱۷ ۲-۳-۲ حرکت و سبکروایی
۱۷ ۱-۲-۳-۲ برمن و اسلوبین: ۱۹۹۴
۱۸ ۲-۲-۳-۲ ایبارکس سانتینونو: ۲۰۰۴
۱۸ ۳-۲-۳-۲ براون: ۲۰۰۰
۱۸ ۴-۲-۳-۲ ویلکینز: ۲۰۰۴
۱۹ ۵-۲-۳-۲ فیض زرین قلم: ۲۰۰۷
۱۹ ۶-۲-۳-۲ پشتوان و همکاران: ۱۳۹۲
۲۰ ۴-۲ حرکت و زبان اشاره
۲۰ ۱-۴-۲ سوپالا: ۱۹۸۲
۲۱ ۲-۴-۲ اسلوبین و هویتینگ: ۱۹۹۴
۲۱ ۳-۴-۲ تالمی: ۲۰۰۳
۲۱ ۴-۴-۲ گالون و توب: ۲۰۰۴
۲۲ ۵-۴-۲ میر و همکاران: ۲۰۰۷
۲۳ ۶-۴-۲ لی: ۲۰۱۳
۲۳ ۵-۲ حرکت و فراگیری زبان
۲۳ ۱-۵-۲ چویی و بورمن: ۱۹۹۱
۲۴ ۲-۵-۲ اسلوبین: ۱۹۹۶ الف
۲۴ ۳-۵-۲ هیکن: ۲۰۰۳
۲۵ ۴-۵-۲ پاپافراگو و سلیمیس: ۲۰۱۰
۲۵ ۵-۵-۲ ترفرز دلر: ۲۰۱۲
۲۶ ۶-۲ خلاصه

فصل سوم: مفاهیم بنیادین و چارچوب نظری

۲۸ ۱-۳ مقدمه
۲۸ ۲-۳ زبانشناسی شناختی
۳۲ ۴-۳ مقوله بندی
۳۳ ۵-۳ طرح‌واره‌ی تصویری
۳۷ ۱-۵-۳ طرح‌واره‌ی حرکتی
۳۹ ۶-۳ مفهوم سازی
۴۱ ۱-۶-۳ مفهوم سازی حرکت
۴۲ ۷-۳ ساختار رویداد
۴۴ ۸-۳ معنی شناسی مکانی - توزیعی

۴۵	بخش دوم: چارچوب نظری.....
۴۵	۹-۳- رویداد حرکتی از منظر تالمی.....
۴۸	۳-۹-۱- مؤلفه‌های حرکت.....
۴۸	۳-۹-۱-۱- جزء حرکتی.....
۴۹	۳-۹-۱-۲- پیکر و زمینه.....
۵۲	۳-۹-۱-۳- مسیر حرکت.....
۵۵	۳-۹-۱-۴- هم‌رویداد.....
۵۷	۳-۹-۲- الگوهای واژگانی شدگی.....
۵۸	۳-۹-۳- طبقه بندی سه گانه‌ی تالمی.....
۵۹	۳-۹-۱-۳- الگوی حرکت + هم‌رویداد.....
۵۹	۳-۹-۲-۳- الگوی حرکت + مسیر.....
۶۰	۳-۹-۳-۳- الگوی حرکت + پیکر.....
۶۱	۳-۹-۴- طبقه بندی دوگانه‌ی تالمی.....
۶۲	۳-۹-۱-۴- طبقه‌ی زبان‌های تابع بنیاد.....
۶۲	۳-۹-۲-۴- طبقه‌ی زبان‌های فعل بنیاد.....
۶۳	۳-۱۰-۱- آراء اسلوبین.....
۶۳	۳-۱۰-۱- نظریه‌ی فکر کردن برای صحبت کردن.....
۶۴	۳-۱۰-۲- راهبردهای ترجمه‌ی اسلوبین.....
۶۶	۳-۱۱- مفهوم معادل از دیدگاه کتفورد.....
۶۹	۳-۱۲- خلاصه.....

فصل چهارم: تحلیل داده‌ها

۷۱	۴-۱- مقدمه.....
۷۱	۴-۲- کتاب هابیت.....
۷۲	۴-۳- روش گردآوری داده‌ها.....
۷۴	۴-۴- تحلیل داده‌ها.....
۷۴	۴-۱-۴- رویدادهای حرکتی.....
۱۴۷	۴-۲-۴- راهبردهای ترجمه‌ی اسلوبین.....
۱۴۷	۴-۲-۱-۴- راهبردهای ترجمه‌ی شیوه‌ی حرکت.....
۱۴۸	۴-۲-۲-۴- راهبردهای ترجمه‌ی مسیر حرکت.....
۱۵۰	۴-۳-۴- بررسی راهبردهای ترجمه (شیوه‌ی حرکت).....
۱۵۲	۴-۴-۴- بررسی راهبردهای ترجمه (مسیر حرکت).....
۱۵۳	۴-۴-۱- ترجمه‌ی مسیرهای پیچیده.....
۱۵۵	۴-۵-۴- دیگر راهبردهای ترجمه.....
۱۵۶	۴-۶-۴- بررسی الگوهای متفاوت معنی‌شناسی مکانی- توزیعی.....
۱۵۸	۴-۷-۴- خلاصه.....

فصل پنجم: نتیجه‌گیری

۱-۵	مقدمه	۱۶۱
۲-۵	بررسی پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش	۱۶۱
۱-۲-۵	پرسش و فرضیه‌ی اول پژوهش	۱۶۱
۲-۲-۵	پرسش و فرضیه‌ی دوم پژوهش	۱۶۱
۳-۲-۵	پرسش و فرضیه‌ی سوم پژوهش	۱۶۲
۳-۵	دست‌آورد نهایی پژوهش	۱۶۳
۴-۵	پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی	۱۶۴
۱۶۵	کتابنامه	۱۶۵

پیوست‌ها

پیوست الف: فصل ششم کتاب هابیت

پیوست ب: ترجمه فصل ششم کتاب هابیت

واژه‌نامه

واژه‌نامه فارسی به انگلیسی

واژه‌نامه انگلیسی به فارسی

چکیده انگلیسی

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

نمودار ۱-۳- موقعیت حرکت انتقالی (تالمی، ۱۹۷۲: ۱۳) برگرفته از فورتیس (۲۰۱۰: ۴۸).....	۴۵
نمودار ۲-۳- ادغام شیوهی حرکت یا سبب در فعل حرکتی.....	۵۸
نمودار ۳-۳- ادغام مسیر حرکت در فعل حرکتی (تالمی ۱۹۸۵: ۶۹).....	۵۹
نمودار ۴-۳- پیکر در فعل حرکتی ادغام شده است (تالمی ۲۰۰۰: ۵۷).....	۶۰
نمودار ۱-۴- توزیع راهبردهای ترجمه (شیوهی حرکت).....	۱۴۸
نمودار ۲-۴- توزیع راهبردهای ترجمه (مسیر حرکت).....	۱۵۰

فهرست شکل‌ها

صفحه

عنوان

شکل ۱-۳- طرح‌واره‌ی حرکتی (برگرفته از (طرح جانسون، ۱۹۸۷: ۱۱۴))..... ۳۸

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۴۶.....	جدول ۱-۳- نمونه‌ای از بازنمایی شیوه و سبب حرکت.....
۶۵.....	جدول ۲-۳- راهبردهای ترجمه اسلوبین، برگرفته از ایبارکس سانتینونو (۲۰۰۳: ۱۵۶).....
۱۴۹.....	جدول ۱-۴- جایگزینی افعال شیوه‌نما با افعال دیگر.....

فصل اول: کلیات پژوهش

رویداد حرکتی موقعیتی است که در آن یک شیء یا موجودیتی (پیکر^۱) نسبت به یک شیء یا موجودیتی دیگر (زمینه^۲) در حال حرکت یا ساکن باشد (تالمی^۳، ۱۹۸۵: ۸۵). رویدادهای حرکتی چهار مؤلفه‌ی پیکر، زمینه، مسیر و جزء حرکتی و دو مؤلفه‌ی جانبی شیوه^۴ و سبب^۵ را شاملند (تالمی، ۱۹۸۵). این مؤلفه‌ها توصیف دقیقی از رویدادهای حرکتی به دست می‌دهند. از آن‌جا که در مطالعات معنی‌شناسی شناختی، ساختارهای شناختی^۶ مرتبط با محتوای مفهومی^۷ از طریق صورت‌بندی مقوله‌های مفهومی تعیین می‌گردند، در این رویکرد، مقوله‌ی حرکت به عنوان یکی از پرکاربردترین مفاهیم شناختی که در همه‌ی زبان‌ها بازنمایی می‌یابد، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که مؤلفه‌های حرکتی در مفهوم‌سازی رویدادهای حرکتی در حوزه‌ی زبان‌شناختی نقش مهمی ایفا می‌نمایند. در چارچوب این رویکرد، رده‌شناسی دوگانه‌ی تالمی (۱۹۹۱؛ ۲۰۰۰ب)، بر اساس روابط نظام‌ند میان معانی و صورت‌های روساختی زبان‌های مختلف زبان‌ها را به دو دسته‌ی فعل‌بنیاد^۸ و تابع‌بنیاد^۹ تقسیم می‌کند. زبان‌های تابع‌بنیاد، شیوه‌ی حرکت را در ریشه‌ی فعل و مسیر حرکت را در یک تابع بیان می‌نمایند، حال آن‌که؛ زبان‌های فعل‌بنیاد، مسیر حرکت را در ریشه‌ی فعل و شیوه‌ی حرکت را در یک عبارت مجزا صورت‌بندی می‌کنند.

نظریه‌ی «فکر کردن برای صحبت کردن»^{۱۰} اسلوبین^{۱۱} (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰)، این رده‌شناسی دوگانه را در روایت و نسبیت زبانی به کار می‌گیرد و اظهار می‌دارد از آن جهت که سخنگویان زبان‌های مختلف جنبه‌های متفاوتی از مؤلفه‌های معنایی حرکت را از طریق انتخاب واژگانی و نحوی گفتمان روایی^{۱۲}، در زبان خود به کار می‌برند، الگوهای واژگانی‌شدگی^{۱۳} دارای پیامدهای گفتمانی و بلاغی مشهودی می‌باشند. این تفاوت‌ها را می‌توان در فرایند ترجمه، زمانی که مترجم، در مواجهه با زبان مبدأ، راهبردهایی را جهت انتقال رویدادهای حرکتی به زبان مقصد اتخاذ می‌نماید مشاهده نمود.

پژوهش حاضر در پی آن است که نحوه‌ی بازنمود رویدادهای حرکتی فصل ششم کتاب *هابیت* (تالکین^{۱۴}، ۱۹۳۷) و ترجمه‌ی آن به زبان فارسی (علیزاده ۱۳۸۳) را مورد ارزیابی قرار دهد و از این

¹ figure

² ground

³ L.Talmy

⁴ manner

⁵ cause

⁶ Cognitive Structure

⁷ Conceptual Content

⁸ verb-framed

⁹ Satellite- framed

¹⁰ Thinking for Speaking

¹¹ D.I. Slobin

¹² narrative discourse

¹³ Lexicalization patterns

¹⁴ J.R.R.Tolkien

رهگذر، راهبردهایی را که مترجم در رویارویی با رویدادهای حرکتی متن انگلیسی و مشخصاً در صورت‌بندی مؤلفه‌های حرکتی مسیر و شیوه‌ی حرکت به زبان فارسی اتخاذ نموده است را شناسایی نماید.

۱-۲- تعریف مسأله یا بیان مشکل

مسئله‌ی اصلی پژوهش حاضر بررسی راهبردهایی است که مترجم فارسی‌زبان در فرایند ترجمه‌ی رویدادهای حرکتی از زبان انگلیسی به زبان فارسی اتخاذ می‌نماید. به کلام دیگر، چگونگی تغییر رویدادهای حرکتی در این فرایند ترجمه از زبان انگلیسی به زبان فارسی را مورد تحلیل قرار می‌دهیم و بررسی می‌نماییم که کدام یک از راهبردهای ترجمه‌ی اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰)، در ترجمه‌ی فارسی داستان هابیت (۱۹۷۳)، توسط علیزاده (۱۳۸۳) صدق می‌کند و از آن‌جا که هدف ترجمه، انتقال سبک بلاغی زبان مبدأ به زبان مقصد می‌باشد به دنبال پاسخ به این پرسش هستیم که مترجم فارسی‌زبان در انتقال سبک بلاغی زبان انگلیسی در قالب بیان رویدادهای حرکتی با چه مشکلاتی مواجه می‌گردد و به چه روش‌هایی این مشکلات را مرتفع می‌سازد. بدین ترتیب به روش‌های مختلف بیان رویدادهای حرکتی و متعاقب آن شیوه‌های متفاوت تفکر بین نویسنده‌ی انگلیسی‌زبان و مترجم فارسی‌زبان در این فرایند ترجمه به زبان فارسی دست خواهیم یافت.

افزون بر آن، در این پژوهش بر مبنای معنی‌شناسی مکانی-توزیعی سینها و کوتوا^{۱۵} (۱۹۹۵)، قصد داریم با شناسایی و طبقه‌بندی مفاهیم و ابزارهای زبانی بیان رویدادهای حرکتی (نه صرفاً فعل و جزء فعلی)، حرکت اشیاء و موجودیت‌های داخل متن و ترجمه‌ی آن را مورد تحلیل قرار دهیم. همچنین بررسی می‌نماییم که مفهوم معادل^{۱۶} در ترجمه در نظریه‌ی کتفورد^{۱۷} (۱۹۶۵) چگونه در این بررسی مقابله‌ای تحقق می‌یابد.

۱-۳- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

مفهوم حرکت در تمام زبان‌های دنیا بازنمایی می‌یابد، با این وجود، زبان‌ها در توصیف حرکت و رویدادهای حرکتی دارای الگوهای واژگانی‌شدگی متفاوتی هستند. افزون بر آن، زبان‌ها در میزان تمرکز بر روی جنبه‌های مختلف حرکتی (مؤلفه‌های حرکتی)، مشابه و یکسان عمل نمی‌کنند. بررسی الگوهای واژگانی‌شدگی زبان‌های مختلف و طبقه‌بندی آن‌ها به دو دسته‌ی فعل‌بنیاد و تابع‌بنیاد (تالمی، ۱۹۹۱؛ ۲۰۰۰ ب) نشان می‌دهد که چگونه سخنگویان یک زبان از طریق ابزارهای زبانی که آن زبان خاص فراهم می‌آورد، تفکر و اندیشه خود را سازماندهی می‌نمایند (فکر کردن برای صحبت کردن). به کلام دیگر، ویژگی‌های خاص یک زبان در بیان رویدادهای حرکتی از طریق بررسی کاربرد آن زبان آشکار می‌گردد. زیرا توصیف حرکت صرفاً بیان یک جمله‌ی ساده که شامل مؤلفه‌های شیوه و مسیر حرکت می‌باشد نیست. ما به عنوان سخنگوی زبان، در موقعیت عادی در قالب بافت گفتمانی^{۱۸}

¹⁵ C. Sinha & T. Kuteva

¹⁶ equivalent

¹⁷ J.C. Catford

¹⁸ discourse context

که در آن نیازی به بیان تمام مؤلفه‌های حرکتی نمی‌باشد، یک رویداد حرکتی را صورت‌بندی می‌کنیم و تنها از این طریق است که می‌توان به رابطه‌ی میان زبان‌ها و مقوله‌ی حرکت پی برد (اسلوبین، ۱۹۹۱: ۱۵).

از آن‌جا که تفاوت اساسی میان زبان‌های فعل‌بنیاد و تابع‌بنیاد مربوط به رمزگذاری و ادغام مؤلفه‌های معنایی شیوه و مسیر حرکت در ریشه‌ی فعل می‌باشد، به زعم اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷)، این تفاوت‌های رده‌شناختی دارای چندین پیامد مهم کلامی و گفتمانی جهت توصیف رویدادهای حرکتی در زبان‌های دنیا می‌باشد. این پیامدها به خصوص برای مترجمانی که باید سبک بلاغی زبان مبدأ را با سبک بلاغی زبان مقصد منطبق سازند، اهمیت بیشتری پیدا می‌کنند. ابزارهای صوری زبان، مترجمان را ملزم می‌دارد تا از راهکارهای متفاوتی برای انتقال رویدادهای حرکتی از زبان مبدأ بهره‌جویند.

در این پژوهش تلاش می‌کنیم در خلال ترجمه، راهکارهایی را که مترجم فارسی‌زبان در توصیف رویدادهای حرکتی اتخاذ می‌نماید مورد تحلیل قرار دهیم و آن را با راهبردهای ترجمه‌ی اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰)، تطبیق دهیم و از این رهگذر به تفاوت‌های زبان فارسی و زبان انگلیسی در محدوده‌ی ترجمه فارسی (علیزاده، ۱۳۸۳)، رمان هابیت (۱۹۷۳) پی ببریم و به تعدادی از ویژگی‌های خاص زبان فارسی در این زمینه دست یازیم.

۱-۴- اهداف پژوهش

هدف اصلی پژوهش حاضر این است که با تحلیل و بررسی مقابله‌ای بخشی از رمان هابیت - فصل ششم - (تالکین، ۱۹۳۷) و ترجمه‌ی این اثر به زبان فارسی (علیزاده، ۱۳۸۳)، به این مهم پاسخ دهیم که آیا در این ترجمه، زبان فارسی در توصیف رویدادهای حرکتی دارای سبک بلاغی متفاوتی نسبت به زبان انگلیسی است و این که چه جنبه‌هایی از اطلاعات مربوط به رویدادهای حرکتی از زبان انگلیسی به زبان فارسی قابل انتقال می‌باشد. آیا این سخنگوی زبان فارسی از چشم‌انداز متفاوتی به مفهوم حرکت می‌نگرد یا خیر. برای نیل به این هدف، دیدگاه «فکر کردن برای صحبت کردن» اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰)، اساس پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهد که بر پایه‌ی آن سخنگویان زبان‌های مختلف مطابق با ابزارهای صوری و زبانی که آن زبان خاص فراهم می‌آورد تفکر خود را سازماندهی می‌کنند. در این جا لازم است به پژوهش‌های زبان‌شناسانی مانند ایبارکس سانتینونو^{۱۹} (۲۰۰۳)، سوگیاما^{۲۰} (۲۰۰۰) و اوه^{۲۱} (۲۰۰۳) در زمینه‌ی تحلیل رویدادهای حرکتی فصل ششم کتاب هابیت و ترجمه‌ی آن به زبان‌های به‌ترتیب باسک و اسپانیایی، ژاپنی و کره‌ای اشاره نماییم.

نتایج این پژوهش چشم‌انداز جدیدی در امر ترجمه و آموزش به روی ما می‌گشاید.

¹⁹ I.Ibarretxe-Antunano

²⁰ Y.Sugiyama

²¹ K.Oh

۱-۵- قلمرو پژوهش

با توجه به هدف پژوهش حاضر، متن مورد تحلیل نمونه‌ای از داستان‌های معاصر، تخیلی و فانتزی زبان انگلیسی و متن ترجمه‌ی آن به زبان فارسی می‌باشد. فصل ششم رمان هابیت با عنوان «از چاله به چاه» و ترجمه‌ی آن به زبان فارسی (علیزاده، ۱۳۸۳)، پیکره‌ی داده‌های پژوهش حاضر را شامل می‌گردد. علت گزینش این فصل از کتاب مورد بحث، در وهله‌ی اول آن است که این کتاب به زبان‌های بسیاری در دنیا از جمله زبان فارسی ترجمه گشته است. دومین و مهم‌ترین دلیل انتخاب آن است که فصل ششم کتاب مملو از رویدادهای حرکتی می‌باشد. در این پیکره نویسنده حرکت شخصیت‌ها و موجودیت‌های داخل داستان را با جزئیات دقیقی ترسیم نموده است. باید اضافه گردد که علت انتخاب ترجمه‌ی کتاب هابیت توسط رضا علیزاده (۱۹۸۳)، توصیفات دقیق و ترجمه‌ی شفاف این مترجم است که آن را از دیگر ترجمه‌های فارسی این رمان متمایز می‌نماید.

۱-۶- سؤال‌های پژوهش

- ۱- راهبردهای ترجمه‌ی اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰)، برای بیان رویدادهای حرکتی در ترجمه‌ی فارسی فصل ششم داستان هابیت (۱۹۳۷) توسط رضا علیزاده (۱۳۸۳)، چگونه عمل می‌کند؟
- ۲- کدام راهبرد در این فرایند ترجمه (فصل ششم کتاب هابیت) از بسامد بیشتری برخوردار است؟
- ۳- برجسته‌ترین عامل ایجاد تفاوت در بازنمایی حرکت در این ترجمه از زبان انگلیسی به زبان فارسی کدام است؟

۱-۷- فرضیه‌های پژوهش

- بر اساس پرسش‌های مطرح شده در بخش ۱-۶ فرضیه‌های پژوهش به قرار زیر است:
- ۱- راهبردهای ترجمه‌ی اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰)، در بیان شیوه و مسیر حرکت در این ترجمه مشهود است و با توجه به ابزارهای زبان فارسی این احتمال وجود دارد که مترجم فارسی‌زبان داستان هابیت راهبردهای ترجمه‌ی دیگری را نیز برای بیان دقیق‌تر شیوه و مسیر حرکت اتخاذ نماید.
 - ۲- به نظر می‌رسد اکثر اطلاعات مربوط به رویدادهای حرکتی به طور کامل در ترجمه‌ی متن موردنظر به زبان فارسی قابل ترجمه و انتقال باشد. با این وجود، راهبرد مربوط به درج شیوه‌ی حرکت توسط فعل یا دیگر ابزارهای صوری در زبان فارسی بسامد بیشتری دارد.
 - ۳- الگوهای شناختی حرکت بین متن اصلی به زبان انگلیسی و ترجمه‌ی آن به زبان فارسی یکسان است، هر چند توزیع زبانی این الگوها کاملاً بر هم منطبق نمی‌باشد.

۸-۱- جنبه‌های جدید بودن و نوآوری پژوهش

پژوهش حاضر در پی آن است که برای نخستین بار در ایران، بر اساس نظریه «فکر کردن برای صحبت کردن» اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰) و در قالب بررسی تطبیقی میان متن زبان انگلیسی و ترجمه‌ی آن به زبان فارسی، راهبردهای متفاوتی را که مترجم فارسی‌زبان در فرایند ترجمه و انتقال رویدادهای حرکتی به کار می‌گیرد نمایان سازد. به دیگر سخن، نوع و میزان اطلاعات مربوط به مؤلفه‌های حرکتی که مترجم فارسی زبان بر می‌گزیند را مورد تحلیل و بررسی قرار می‌دهیم و بدین ترتیب تلاش می‌کنیم از دریچه‌ای نو به تحلیل روش‌های متفاوتی که سخنگویان دو زبان انگلیسی و فارسی تفکر خود را سازماندهی می‌کنند بپردازیم. زیرا همانند بوآز^{۲۲} (۱۹۱۱: ۱۲) معتقدیم: «در هر زبان، صرفاً بخشی از مفاهیمی که در ذهن افراد وجود دارد بیان می‌شود و هر زبان گرایش عجیبی برای انتخاب جنبه‌ای از این تصور ذهنی دارد.» به بیان دقیق‌تر، زبان‌ها در انتخاب نوع و میزان بیان جنبه‌های مختلف رویدادهای حرکتی (مؤلفه‌های حرکتی) متفاوت هستند و این امر طرق مختلف تفکر سخنگویان زبان‌های مختلف را منعکس می‌سازد. از دیگر جنبه‌های نوآوری پژوهش حاضر، اتخاذ نظریه معنی‌شناسی مکانی-توزیعی سینها و کوتوا (۱۹۹۵) در تحلیل رویدادهای حرکتی می‌باشد. از این رو، در تحلیل‌های خود، کمی فراتر از طبقه‌بندی دوگانه تالمی (۱۹۹۱؛ ۲۰۰۰ ب) گام برمی‌داریم، زیرا همچون اسلوبین (۲۰۰۵)، بر این باوریم که برای تحلیل بین‌زبانی بازنمود رویدادهای حرکتی علاوه بر فعل و جزءفعلی، شناسایی و طبقه‌بندی ابزارهای زبانی دیگری را نیز طلب می‌کند.

۹-۱- روش انجام پژوهش و دلیل انتخاب این روش

از آن جا که اساس این پژوهش بر رویکرد معنی‌شناسی شناختی استوار است و در پی تحلیل بین‌زبانی بازنمود رویدادهای حرکتی در قالب ترجمه و متن می‌باشد، روشی که در این پژوهش اتخاذ می‌شود از نوع توصیفی و تحلیلی است و تحلیل‌ها از نوع کیفی.

پژوهش حاضر، رویدادهای حرکتی فصل ششم از رمان هابیت (۱۹۳۷)، تحت عنوان «از چاله به چاه»، همچنین ترجمه‌ی فارسی آن توسط علیزاده (۱۳۸۳) را مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد. در این پژوهش ابتدا با توجه به مبانی نظری اتخاذ شده بر اساس دیدگاه تالمی (۱۹۸۵؛ ۱۹۹۱؛ ۲۰۰۰ ب) و اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰) و مفهوم معادل کتفورد (۱۹۶۵)، رویدادهای حرکتی متن و ترجمه‌ی آن و نیز ابزارهای زبانی مرتبط با آن شناسایی و گردآوری می‌گردد. داده‌های به دست آمده با روشی نظام‌مند مورد تحلیل کیفی قرار می‌گیرند و در انتها بر پایه‌ی آمار توصیفی ارزیابی می‌شوند. دلیل انتخاب این روش سادگی و کارایی آن است.

²² F. Boas

۱-۱۰- فنون و ابزارهای گردآوری اطلاعات

فنون و ابزارهای گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر از نوع کتابخانه‌ای است و مبتنی بر تحلیل محتوایی فصل ششم رمان هابیت با عنوان «از چاله به چاه» اثر تالکین (۱۹۳۷) و ترجمه‌ی آن از علیزاده (۱۳۸۳) به کمک تعریف تالمی از رویداد حرکتی و مؤلفه‌های معنایی حرکت.

۱-۱۱- فنون و روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

پژوهش حاضر مبتنی بر رویکرد معنی‌شناسی شناختی است و در تلاش است اولویت‌های معنایی- نحوی سخنگویان زبان‌های فارسی و انگلیسی را در توصیف چگونگی بازنمود رویدادهای حرکتی در ترجمه و روایت نمایان سازد. در این راستا، چارچوب نظری پژوهش حاضر آرای تالمی (۱۹۸۵؛ ۱۹۹۱؛ ۲۰۰۰)، دیدگاه اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰)، خواهد بود. افزون بر آن، در فرایند بررسی ترجمه، مفهوم معادل کتفورد را نیز مورد توجه قرار می‌دهیم.

۱-۱۲- سازمان‌بندی پژوهش

این پژوهش مشتمل بر ۵ فصل می‌باشد. در فصل اول کلیات پژوهش از جمله، مسئله، اهداف، پرسش‌ها و فرضیه‌ها، روش گردآوری پژوهش و روش تحلیل اطلاعات ارائه شده است. فصل دوم به پیشینه‌ی پژوهش اختصاص داده شده است. در این فصل به مرور مطالعات انجام شده در زمینه‌ی تحلیل رویدادهای حرکتی و مؤلفه‌های معنای حرکت در زبان فارسی و زبان‌های دیگر پرداخته شده است. اکثر پژوهش‌ها بر اساس نظریه‌ی الگوهای واژگانی‌شدگی تالمی (۱۹۸۵) و نظریه‌ی «فکر کردن برای صحبت کردن» اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰)، تدوین شده‌اند. در اکثر این پژوهش‌ها به بازنگری و بسط آرای تالمی (۱۹۸۵؛ ۱۹۹۱؛ ۲۰۰۰) و اسلوبین (همان) پرداخته شده است. در فصل سوم مفاهیم بنیادین، چارچوب نظری پژوهش معرفی می‌گردد. تا از این طریق بتوان ساخت شناختی بازنمود رویدادهای حرکتی را نمایان ساخت. در این فصل مباحثی از جمله، مقوله‌بندی، طرح‌واره تصویری، طرح‌واره حرکتی، مفهوم‌سازی حرکت، تعریف ساختار رویداد و «معنی‌شناسی مکانی-توزیعی» سینها و کوتوا (۱۹۹۵) معرفی می‌گردد و در ادامه، به رویداد حرکتی، الگوهای واژگانی‌شدگی و مؤلفه‌های معنایی حرکت از منظر تالمی (۱۹۸۵؛ ۱۹۹۱؛ ۲۰۰۰) پرداخته می‌شود. در این میان، نظریه «فکر کردن برای صحبت کردن» اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰)، و مفهوم معادل از منظر کتفورد (۱۹۶۵) و راهکارهای ترجمه‌ی اسلوبین (۱۹۹۱؛ ۱۹۹۶ الف و ب؛ ۱۹۹۷؛ ۲۰۰۰) به عنوان چارچوب نظری پژوهش حاضر معرفی می‌گردد. سپس در فصل چهارم با توجه به چارچوب نظری و روش‌شناسی پژوهش و با استناد به داده‌های جمع‌آوری شده به تعریف و تحلیل پیکره‌ی پژوهش می‌پردازیم. سرانجام در فصل پنجم پاسخ پرسش‌ها، نتایج اصلی و نیز پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی ارائه می‌گردد.

فصل دوم: پیشینه‌ی پژوهش

۲-۱- مقدمه

در سال‌های اخیر مقوله‌ی حرکت در حوزه‌های مختلف زبان‌شناسی مورد توجه قرار گرفته است و به عنوان یکی از ابزارهای شناختی پرکاربرد از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. این امر، اهمیت این مقوله‌ی شناختی در زبان‌شناسی شناختی را می‌نمایاند. نگارنده این فصل از پژوهش را به معرفی حوزه‌هایی اختصاص می‌دهد که رمزگذاری رویدادهای حرکتی پایه و اساس آن را تشکیل می‌دهند. افزون بر این، به مهمترین پژوهش‌های زبان‌شناسان در حوزه‌های مربوطه اشاره می‌نمایم تا از این رهگذر ضرورت‌های پژوهش حاضر نشان داده شود. رده‌شناسی، پیکره (ترجمه و سبک‌روایی)، زبان اشاره و فراگیری زبان حوزه‌های مورد بحث این فصل را تشکیل می‌دهند.

۲-۲- حرکت و رده‌شناسی

رده‌شناسان معتقدند علی‌رغم تنوعات فراوان ساختی، نوعی یکپارچگی میان زبان‌های دنیا وجود دارد و می‌توان با توجه به تفاوت‌های اندک، تمامی زبان‌های بشر را در چارچوبی مشابه توصیف نمود و ارزش‌های جهانی موجود در زبان‌ها را در قالب یک سری همگانی‌ها ارائه نمود. یکی از زمینه‌های مورد مطالعه در رده‌شناسی که طی سال‌های گذشته توجه بسیاری را به خود جلب کرده و زمینه‌ی تحقیقات بسیاری واقع شده است، مطالعه‌ی الگوهای واژگانی‌شدگی، یعنی بررسی روابط نظام‌مند میان عناصر معنایی خاص و عناصر روساختی خاص در زبان‌های مختلف می‌باشد.

چند نمونه از مهمترین و برجسته‌ترین پژوهش‌های مربوط به حوزه‌ی رده‌شناسی که مقوله‌ی حرکت را ابزار تحلیل خود قرار داده‌اند به قرار زیر است:

۲-۱-۲- تالمی: ۱۹۸۵

تالمی در مقاله‌ی خود تحت عنوان "الگوهای واژگانی‌شدگی"، برای نخستین بار در توصیف چگونگی رمزگذاری رویدادهای حرکتی در زبان‌های مختلف، اصطلاح الگوهای واژگانی‌شدگی را به کار می‌برد و به بررسی و مطالعه‌ی روابط نظام‌مند میان معانی و صورت‌های روساختی در زبان‌های مختلف می‌پردازد و تلاش می‌کند با ارائه‌ی یک مجموعه الگوهای واژگانی‌شدگی به طبقه‌بندی زبان‌های مختلف براساس بازنمود رویدادهای حرکتی بپردازد. هدف تالمی (۱۹۸۵) از طرح الگوهای واژگانی‌شدگی تدوین الگوهای رده‌شناسی و اصول جهانی است. وی (همان)، در این راستا تمام ابعاد روابط میان معنی و صورت روساختی را مورد توجه قرار نمی‌دهد، بلکه صرفاً به دنبال روابطی است که از آن طریق بتواند یک الگوی فراگیر در درون یک نظام و یا میان زبان‌های مختلف را تدوین نماید. به گفته‌ی تالمی (۱۹۸۵)، "هدف وی پاسخ به این پرسش است که آیا برای یک حوزه‌ی معنای خاص، زبان‌های مختلف دارای الگوهای رده‌شناختی متفاوتی هستند و یا این که صرفاً در همه‌ی زبان‌ها، یک الگوی مشترک و جهانی وجود دارد" (تالمی، ۱۹۸۵: ۵۹).

تالمی در مقاله‌ی مذکور، سه الگوی واژگانی‌شدگی غالب بر اساس ریشه‌ی فعل را به ترتیب زیر ارائه می‌نماید:

۱- حرکت + هم‌رویداد^{۲۳} (شیوه حرکت / سبب)

۲- حرکت + مسیر

۳- حرکت + پیکر (تالمی، ۱۹۸۵: ۶۱).

۲-۲-۲- تالمی: ۱۹۹۱

تالمی در مقاله‌ای با عنوان "بازنمایی مسیر"^{۲۴}، این طبقه‌بندی سه‌گانه را به دو الگوی فعل‌بنیاد و تابع بنیاد که معطوف به معیار واژه نحوی است کاهش می‌دهد.

این طبقه‌بندی بر مبنای واژگان‌شدگی عنصر معنایی مسیر استوار است. تالمی در این مقاله اذعان می‌دارد که در اکثر زبان‌ها، به طور خاص مؤلفه‌ی مسیر، یا در ریشه‌ی فعل و یا در تابع^{۲۵} بازنمایی می‌یابد (ایبارکس سانتینونو، ۲۰۱۲: ۸). به بیانی روشن‌تر، تالمی در این چارچوب جدید، ساختارهایی که رویدادهای حرکتی را توصیف می‌کنند بر اساس این که آیا مسیر را در یک فعل و یا در یک تابع رمزگذاری می‌کنند، طبقه‌بندی می‌نماید. بدین ترتیب، زبان‌ها به دو دسته‌ی فعل‌بنیاد و تابع‌بنیاد تقسیم می‌شوند.

تالمی در باب این طبقه‌بندی این‌طور می‌گوید:

طبقه‌ی فعل‌بنیاد گونه‌ای است که در آن عنصر معنایی مسیر در درون ریشه‌ی فعل بازنمایی می‌یابد. به زبان‌هایی که دارای چنین الگویی هستند زبان‌های فعل بنیاد می‌گویند مانند زبان‌های رومیایی، سامی^{۲۶}، ژاپنی، تامیل^{۲۷} و پولینزیایی^{۲۸}. از سوی دیگر، طبقه‌ی تابع‌بنیاد، طبقه‌ای را شامل می‌شود که مؤلفه‌ی معنایی مسیر از طریق تابع بیان می‌شود. زبان‌هایی که از این الگو پیروی می‌کنند زبان‌های تابع‌بنیاد نامیده می‌شوند. زبان‌های فینو- اوگریک^{۲۹}، چینی، اوجیبوه^{۳۰}، والپیری^{۳۱} از جمله زبان‌های تابع‌بنیاد می‌باشند (تالمی، ۱۹۹۱: ۱۰).

²³ co-event

²⁴ Path to realization

²⁵ satellite

²⁶ Semitic (یکی از شاخه‌های خانواده زبان‌های آفریقایی-آسیایی است و در خاورمیانه، شمال آفریقا و شاخ آفریقا به آن تکلم می‌شود، مانند زبان‌های عربی و عبری).

²⁷ Tamil (از زبان‌های دراویدی است. این زبان عمدتاً توسط تامیل‌ها در جنوب هندوستان و سری‌لانکا و در میان تامیل‌های مهاجر در بسیاری کشورها به ویژه شبه جزیره مالاتا تکلم می‌شود).

²⁸ Polynesian (زبان جزایر پولینزی می‌باشد).

²⁹ Finno-Ugric (از تیره زبان‌های اورالیک و شامل زبان‌های فنلاندی، مجارستانی و استونی می‌باشد).

³⁰ Ojibwa (یکی از زبان‌های بومی ایالت‌های شمال آمریکا محسوب می‌شود).

³¹ Walpiri (زبان مناطق شمالی استرالیا و بر اساس تعداد سخنوران، یکی از بزرگترین زبان‌های بومی استرالیا محسوب می‌شود).